

ІСТОРІЯ

УДК 94(477)«192/193»:323.1:929Кузык:930.1
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/94-1-1>

Володимир БАКАЛА,
orcid.org/0009-0003-8766-3818
аспірант кафедри всесвітньої історії
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ) volodjabakala@gmail.com

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТЕПАНА КУЗИКА В 1920–30-Х РОКАХ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті розглядається малодосліджена в українській історичній науці проблема – висвітлення громадсько-політичної діяльності Степана Кузика в 1920–30-х роках в українській історіографії. Наукова розробка теми допоможе з'ясувати стан дослідження даної проблеми, особливості розвитку біографістики в сучасній українській історичній науці.

Громадсько-політична діяльність Степана Кузика – одна з недостатньо вивчених проблем сучасної української історіографії. Розбудовуючи українські економічні товариства (Повітовий (пізніше – Окружний) союз кооперативів в Рогатині, «Сільський господар», «Центробанк», Ревізійний союз українських кооперативів (РСУК), «Народна Торговля» та ін.), став одним із видатних творців української кооперативної системи. Його праця у політичній сфері тісно пов'язана з Українським національно-демократичним об'єднанням (УНДО), Українською парламентською репрезентацією (УПР).

Кожний з названих напрямів діяльності С. Кузика вивчений недостатньо. Окремі питання його біографії з'ясували Андрій Качор, Роман Коритко. Працю в економічних товариствах, передусім в кооперації, дослідили Ілля Витанович, Віктор Вакуловський, Осип Кравченко, Степан Скробач та ін. Політична, зокрема парламентська, діяльність С. Кузика висвітлена частково в статті Василя Вериги. Про інші напрями його громадської діяльності згадано в наукових публікаціях і мемуарах Осипа Кравченюка, Василя Кривоуса, Мирослава Лібера, Марії Макарушки-Хоптяк, Ярослава Буряка та ін.

Доведено, що найбільшою кількістю досліджень виділяються українські еміграційні історики другої половини ХХ ст. Загальний недолік вищеназваних праць, який визнавали самі науковці, – відсутність у них архівних матеріалів, докладних статистичних даних, протоколів і звітів про діяльність кооперативних установ та їхніх керівних органів. У сучасній українській історіографії постать Степана Кузика згадується лише в окремих узагальнюючих працях.

Ключові слова: Степан Кузык, громадська діяльність, українська історіографія, Західна Україна, Рогатинський повіт, біографістика.

Volodymyr BAKALA,
orcid.org/0009-0003-8766-3818
Postgraduate student at the Department of World History
Vasyl Stefanyk Carpathian national university
(Ivano-Frankivsk) volodjabakala@gmail.com

PUBLIC AND POLITICAL ACTIVITY OF STEPAN KUZUK IN THE 1920S–1930S IN UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY

The article addresses a scarcely explored issue within Ukrainian historical scholarship – the representation of Stepan Kuzuk's public and political activities in the 1920s–1930s within Ukrainian historiography. The scholarly examination of this topic aims to elucidate the current state of research on the issue and to identify the specific features of biographical studies in contemporary Ukrainian historical science.

Stepan Kuzuk's public and political activity constitutes one of the underexplored problems in modern Ukrainian historiography. Through his role in developing Ukrainian economic organizations – such as the County (later District) Union of Cooperatives in Rohatyn, Silskyi Hospodar, Tsentrobank, the Audit Union of Ukrainian Cooperatives, Narodna Torhivlia, and others – he became one of the prominent architects of the Ukrainian cooperative system. His political engagement was closely connected with the Ukrainian National Democratic Alliance and the Ukrainian Parliamentary Representation.

Each of the aforementioned dimensions of Kuzuk's activity remains insufficiently studied. Certain biographical aspects were clarified by Andrii Kachor and Roman Korytko. His contributions to economic organizations, particularly in the cooperative movement, were investigated by Illia Vytanovych, Viktor Vakulovskiy, Osyp Kravcheniuk, Stepan

Skrobach, and others. Kuzyk's political, especially parliamentary, activities were partially examined in an article by Vasyl Veryha. Other facets of his public engagement are mentioned in scholarly publications and memoirs authored by Osy Kravcheniuk, Vasyl Kryvov, Myroslav Liber, Mariia Makarushka-Khoptiak, Yaroslav Buriak, and others.

It is evident that the largest number of studies on Kuzyk were produced by Ukrainian émigré historians in the second half of the twentieth century. A common limitation of these works, as acknowledged by the scholars themselves, is the absence of archival sources, detailed statistical data, and minutes or reports regarding the activities of cooperative institutions and their governing bodies. In contemporary Ukrainian historiography, Stepan Kuzyk is mentioned only in a limited number of generalizing studies.

Key words: *Stepan Kuzyk, public activity, Ukrainian historiography, Western Ukraine, Rohatyn County, biographical studies.*

Постановка проблеми. Постає Степана Кузика залишається малодослідженою в українській історіографії. Найзагальніше у ній, як у словникових частинах різних енциклопедій, обмежуються кількома рядками: Степан Кузик – адвокат, громадський діяч і кооператор, у 1928–1935 рр. – посол до польського сейму від Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО); член дирекції видавництва «Діло» і «Центробанку» у Львові, член Ради Ревізійного союзу українських кооперативів (РСУК) у Львові; помер у Німеччині. Водночас його праця у громадських товариствах («Просвіта», РСУК, «Рідна Школа» «Центросоюз»), у польському сеймі, членство в УНДО не могли залишитись непоміченими в науковій літературі.

Мета статі – проаналізувати український історіографічний доробок громадсько-політичної діяльності Степана Кузика в 1920–1930-х роках.

Виклад основного матеріалу. Більшість наукових та науково-популярних праць, які опосередковано присвячувалися С. Кузику, пов'язані з українською кооперацією. Значно менше його постає згадується істориками в контексті діяльності в УНДО, ще менше – в інших національно-культурних організаціях і товариствах.

Найповніший життєпис С. Кузика в українській еміграційній літературі написав А. Качор. Він достатньо детально висвітлив дитячі та юнацькі роки відомого політика і громадського діяча. Зокрема А. Качор зазначив, що «Степан Кузик народився 18 квітня 1888 року в Загір'ю Рогатинського повіту, в селянській родині. Національний світогляд і любов до всього рідного одідичив від батька, шанованого громадського діяча-хлібороба. По закінченні народної школи, за намовою пароха о. Андрія Пеленського, одного з перших кооперативних діячів Рогатинщини, батьки післали здібного юнака до української гімназії в Коломиї. Відтак, готуючись до громадської і фахової праці, Степан Кузик студіює право й політичні науки у Львівському університеті, які закінчив успішно до Першої світової війни. У часі студій малоземельні батьки не мали змоги достатньо помагати синові

й він мусів під час студій заробляти на своє утримання приватними лекціями» (Качор, 1989: 575).

Після початку Першої світової війни, за словами А. Качора, С. Кузик голоситься до Легіону Українських Січових Стрільців, однак в дорозі до Стрия, де був збірний 575 пункт УСС, московські солдати, що вже займали Галичину, захопили його разом з більшою групою добровольців і, як воєнно-полонених, відіслали вглиб Росії, де він перебував аж до революції в 1917 році» (Качор, 1989: 576).

Українська революція 1917–1923 років, – стверджував дослідник, – застала С. Кузика в Харкові, де він зголосився до послуг уряду Української Народної Республіки (УНР). Його призначили на працю в Міністерстві закордонних справ і делегували, як правного дорадника, до української амбасад в Туреччині.

Найбільше уваги присвятив А. Качор громадській діяльності С. Кузика в 1920–1930-х роках, співпраці з С. Гладким, о. Степаном Городецьким. На переконання автора, не було майже села в Рогатинщині, в якому С. Кузик не був два-три рази з різними рефератами, доповідями, нарадами, щоб відновити діяльність читалень «Просвіти», кружків «Рідної Школи» і «Сільського Господаря», або організації кооперативів, «бо всі ці товариства під час війни були закриті, або цілковито знищені й всю працю треба було починати наново» (Качор, 1989: 576).

А. Качор звернув увагу на діяльність С. Кузика в роки Другої світової війни. Під час окупації Західної України в 1939 р. більшовиками «С. Кузик подався за річку Сян, на ті землі, що були тоді під окупацією німців, щоб тут далі продовжувати свою громадську працю. У Кракові створено тоді Український Центральний Комітет, під проводом проф. В. Кубійовича, й С. Кузик подався до Кракова, де, з доручення УЦК, взявся до організації Центральної Каси Української Кооперації, яка на базі Українбанку в Ярославі, з Відділами в Кракові й Любліні, діяла для потреб українських кооператив Лемківщини, Засяння й Холмщини до 1943 року, обслуговуючи близько 1000 нових кооператив» (Качор, 1989: 577–578).

Дослідник зауважив, що у другій половині 1941 р. С. Кузик, на вимогу РСУК, повернувся до Львова й разом з іншими кооператорами відбудовував знищену більшовиками українську кооперацію в Західній Україні. На жаль, ця праця над відновленням української кооперації та взагалі українського господарського життя не тривала довго.

Хоча А. Качор, як він сам зізнався, не міг подати повний перегляд життя й праці С. Кузика, якого знав особисто у Львові із спільної кооперативної праці, оскільки не мав відповідних джерел, звітів, статистики з успіхів його 25-річної роботи. Однак дослідник зауважив: «він у кооперативній громаді належав до тих рідких діячів, що ні в приватному, ні в громадянському житті не мали ворогів. Він не вмів робити собі ворогів, навпаки, хто його знав, той мусів його любити й шанувати, бо це була наскрізь ідейна, добра, чесна і характерна Людина, що не сплямила ані свого, ані нашого національного імені, а все своє трудяще життя присвятила на службу українському народові» (Качор, 1989: 578).

Я. Буряк у своєму дослідженні про рідне село Степана Кузика – Загір'я Княгиницьке, – зауважив, що чільне місце в історії села займала «талановита і свідомо родина Кузиків. У сім'ї Якіма Кузика було семеро дітей, з них три сини – Степан, Андрій і Остап – боролися в рядах УСС і УГА. Андрій і Степан повернулися додому і включилися в громадське життя. Степан Кузик визначився не лише молодечим патріотизмом, але й послідовною мозольною працею як організатор кооперації, провідний діяч у політичній партії УНДО та як посол до польського сейму в 1929–1935 рр., врешті як директор «Центробанку» і активний член різних українських товариств та організацій в Рогатині і Львові» (Буряк, 1996: 337).

Автор також ширше згадав брата Степана Кузика – Остапа, який залишився у Києві у роки Української революції 1917–1923 років. Він співпрацював з урядом УНР, допомагав січовим стрільцям емігрувати за межі СРСР. «За радянської влади здобув вищу освіту і працював економістом-плянником. Тяжкі роки голоду і сталінських репресій пережив з родиною в Києві аж до Другої світової війни. У 1942 році повернувся до рідної Галичини. Помер у 1984 році в Америці» (Буряк, 1996: 337) – стверджував Я. Буряк.

Автор стверджував діяльність Степана Кузика та його братів, Р. Михалюся в місцевому осередку ОУН. (Ця теза, на жаль, не знайшла підтвердження в історичній літературі та джерелах). На їхній світогляд, за словами Я. Буряка, вплинули: радянська

«облудна» пропаганда, голодомор 1932–33 років в Україні, насильна колективізація, послідовне винищення, української інтелігенції, вбивство Євгена Коновальця (Буряк, 1996: 338).

Як вже зазначалося, найбільше уваги українськими дослідниками присвячено громадській діяльності С. Кузика в сфері кооперації.

І. Витанович високо оцінив внесок С. Кузика в розбудову Окружного союзу кооперативів (ОСК) у Рогатині, який «передував між союзами в збуті яєць (до 100 вагонів річно), славився він і збутом інших сільськогосподарських продуктів та взагалі належав до найбільше динамічних у змаганнях до всебічного й різноманітного розвитку. Помітних успіхів досягнув і в збуті збіжжя: на початку, в сезоні скупку доставляли до Союзу збіжжя не лише члени кооперативів, а й польські колоністи; траплялося, що польські двори продавали союзів збіжжя ще на «пні». Увесь повіт вирощував першосортову пшеницю, в окрузі працювало три агрономи. ОСК Рогатин належав до експортерів найкращого стандарту kwasoli» (Витанович, 1964: 386).

В. Вакуловський вважав, що «передумови, в першу чергу національного, а пізніше й економічного характеру, подали ідею створити кооперативні осередки, що були б контрольними центрами для сільських кооперативів, а рівночасно їх товаровими гуртівнями» (Вакуловський, 1989: 501). Таким способом прийшло до заснування в 1922 р. організаційного кооперативного комітету під проводом молодого громадського діяча С. Кузика, який розпочав організацію сільських кооперативів. На переконання дослідника, завдяки активності та наполегливості відомого провідника Рогатинщини, пароха села Вербиловець о. С. Городецького, С. Кузика, С. Гладкого, о. Г. Скасківа, П. Бігуса, Д. Ромаха, А. Гривнака, І. Бандури та недавніх старшин і вояків І. Поритка, В. Воробця, В. Бурачка, Т. Чернописького, З. Кинасевича та ін., у 1923 р. в Рогатинському повіті діяло вже 20 кооперативів, засновано в Рогатині Повітовий союз кооперативів (далі – ПСК). На першого голову Надзірної ради ПСК обрано о. С. Городецького, після нього – очолював о. Г. Скасків – парох Дібринова. А начальним директором ПСК Надзирна рада іменувала адвоката С. Кузика, який «був душею ПСК та всієї громадської праці повіту й віддавав усього себе цій тяжкій праці» (Вакуловський, 1989: 501–502).

В. Вакуловський підкреслював, що «початки були дуже тяжкі, бо бракувало грошей для обороту і фахівців. Галицька інтелігенція до 1-ої світової війни соромилася торгівлі, а тому треба було

здобувати потрібні фонди для обороту, працювати, а одночасно й учитися купецького фаху. Бідні сільські кооперативи не могли скласти поважніших уділів до Союзу й тому його матеріальне становище було важке. Брак капіталу до обороту утруднював, а то й цілком паралізував добрі почини дирекції Союзу, не дозволяв дістатися до першоджерельного набуття товару, до фабрик. Через ці обставини товарове запотребування полагоджувалося деколи у ворожих гуртівнях, які спеціальною політикою цін утруднювали належний розвиток ПСК» (Вакуловський, 1989: 501–502). Вже в 1927–1928 рр. він не тільки опанував цілком терен Рогатинського повіту, а, на доручення РСУК і «Центросоюзу», перебрав терени Перемишлянщини, Ходорівщини і Галича.

С. Скробач високо оцінив у своїй розвідці організаційні та фахові здібності С. Кузика. Проаналізувавши напрями діяльності ПСК в 1920-х рр., він зазначив, що «в 1930 р. збудовано триповерхову кам'яницю, де примістилися всі канцелярії Союзу, а на долині крамниця Народної Торговлі. Для фахового догляду за всіма ділянками кооперативної праці створено окремі відділи: загальний, який займався репрезентацією назовні та координував працю всіх відділів; торговельний, який постачав товари першої потреби до власних гуртовень, дбав про якість товару та ціни; збутовий організував збут сільсько-господарських продуктів: яйця, збіжжя, свиней, домашню птицю, та організаційно-люстраторський» (Скробач, 1989: 510).

Р. Федюк-Янків у статті «Рідне місто моє», аналізуючи історію Рогатина в 1920–1939 рр., зауважила, що політика польських урядів на початку 1920-х рр. стала стимулом праці українців «над самозбереженням, економічним розвитком, поширенням свідомости якнайширших кіл громадянства» (Федюк-Янків, 1996: 66). На думку авторки, наявність в Рогатині та повіті прихильників різних українських партій (УНДО, УСРП, ФНС) не розколювала українців. Одним з чинників згуртування українців стала кооперація, а саме – діяльність «Союзу українських кооперативів», головою якого був Степан Кузик, член УНДО і посол до польського сейму. За її словами, це була «сильна торговельна організація, що займалася закупом і збутом сільськогосподарських продуктів, а також постачанням потрібних машин для господарства та матеріалів широкого вжитку – мануфактури, білля і т.п. «Союз» нав'язував договори з західно-європейськими державами, а також з Англією для торговельного обміну, експорту та імпорту. При тому «Союз» дбав і про кращу рільничу освіту для хліборобів, тому співпрацював з Товариством

«Сільський Господар», яке займалося провадженням рільничих курсів, заснуванням виробничих кооператив, експериментальним садівництвом, плеканням кращих родів тварин і т. п.» (Федюк-Янків, 1996: 66).

Політичну діяльність С. Кузика детально схарактеризував В. Верига. У дослідженні «УНДО в Рогатинщині» проаналізовано виборчі кампанії до місцевих інституцій влади та до польського парламенту. У виборчій кампанії до польського парламенту 1928 р. Рогатинський повіт належав до 55-ої виборчої Золочівської округи, яка охоплювала 10 повітів. УНДО визначило дев'ять кандидатів до свого виборчого списку, але тільки чотири кандидати здобули посольські мандати: Степан Кузик, Володимир Целевич, Олександр Вислоцький, о. Володимир Пелліх (Верига, 1989: 466).

Аналізуючи передвиборчу кампанію 1928 р., дослідник підкреслив, що «незважаючи на неуспіх у переговорах у справі одноцілого українського фронту, УНДО домоглося спільного фронту з іншими національними меншостями Польщі» (Верига, 1989: 467). В. Верига виділив організаційну активність УНДО в Рогатинському повіті: 11 січня 1928 р. в Рогатині відбулася велика довірочна передвиборча нарада, в якій взяли участь делегати від 47 громад повіту. Наряду відкрив рогатинський адвокат Семен Гладкий, а головною промовою про становище українського народу в Польщі виголосив Володимир Целевич. Крім них, промовляли також Михайло Ліщак, о. Григорій Скасків. Учасники наради одногослосно одобрили кандидатуру адвоката Степана Кузика – директора Повітового Союзу Кооператив у Рогатині, – на посла до варшавського сойму. Передвиборчі віча, на яких виступав С. Кузик, відбулися: 22 січня 1928 р. – в Мартинові Новім, 23 січня – у селі Потік; 24 січня – віче в Залужу під Рогатином. Автор підкреслив, що на всіх тих вічах присутні схвалювали виборчу платформу УНДО і зобов'язувалися голосувати за виборчий список УНДО. Такі віча відбувалися в Букачівцях, у Скоморохах Нових, у Лучинцях, у Липиці Горішній, Гербутові, Дитятині, у Зеленові Великому і по майже всіх селах Рогатинщини. На думку В. Вериги, виборча активність та підготовка УНДО у Рогатинщині дали українцям непогані результати (Верига, 1989: 467).

Дослідник схарактеризував організаційну працю С. Кузика в УНДО, його звітні посольські віча в краї. 6 травня 1928 р. в Рогатині відбувся повітовий народний з'їзд УНДО, в якому взяли участь 627 відпоручників із 57-ми сіл Рогатинського повіту. В. Верига описав хід цього з'їзду

та виступ С. Кузика. На нього прибули, крім С. Кузика, також і послы Золочівської виборчої округи о. В. Пелліх та О. Вислоцький. Зібрання відкрив заслужений і довголітній провідник Рогатинщини о. С. Городецький. Привітавши послів, він вказав на нелегкі завдання української репрезентації у сеймі й сенаті (Верига, 1989: 468).

На з'їзді, за словами В. Вериги, присвячено багато уваги результатам виборів, що його реферував о. В. Пелліх. Міжпартійним відносинам в лоні української громади присвятив свою доповідь посол О. Вислоцький. Він також торкнувся питання оборони перед польською колонізацією українських земель. С. Кузик здав звіт з дотеперішньої діяльності послів УНДО. Він розпочав з організаційних практик польського парламенту, голи послы різних партій утворили свої власні парламентські клуби, або, коли їх було мало, об'єднувалися з іншими однорідними за ідеологією. «26 березня, – зауважив він, – нововибрані послы на листу ч. 18, створили Український Соймовий Клуб на чолі з Дмитром Левицьким і двома заступниками, Володимиром Загайкевичем і Сергієм Хруцьким. Секретарем був обраний д-р Іван Блажкевич» (Верига, 1989: 469).

Обговорюючи ставлення УПР до польського уряду, С. Кузик заявив, що вона дотримується «лінії, зазначеної у його правно-державній заяві, тобто, що її остаточною ціллю є самостійна українська держава» (Верига, 1989: 469).

В. Верига підкреслив, що Повітовий Народний З'їзд одноголосно схвалив резолюції, якими представники Рогатинського судового повіту схвалили політику УПР. Водночас з'їзд висловив гострий протест проти колонізації українського шкільництва та проти колонізаційної політики українських земель і домагався «переведення парцеляції ґрунтів великих земельних посілостей тільки між українським селянством» (Верига, 1989: 470).

На переконання В. Вериги, з'їзд за своєю програмою і змістом охоплював майже всі проблеми й турботи, які тоді нуртували серед українського населення Західної України. Після ухвалення резолюцій з'їзд вибрав ширший партійний комітет, утворений з 50-ти представників різних сіл повіту, а також – вужчий ексекутивний комітет (Верига, 1989: 470).

В. Верига зауважив, що тиждень пізніше, тобто 13 травня 1928 р., відбувся великий концерт на честь Тараса Шевченка в Пукові Рогатинського повіту, на який приїхав посол С. Кузик: «Проти нього виїхала бандерія місцевого руханково-спортивного товариства «Луг», числом 80 луговиків на конях, а на залі вітав його, за традиційним україн-

ським звичаєм, хлібом і сіллю, місцевий начальник громади Степан Бандура. Це вказувало, що політика УНДО була популярна серед широких кіл українського селянства» (Верига, 1989: 470).

13 липня 1928 р., за словами дослідника, УНДО влаштувало велике посольське віче у містечку Ферлієві, на півночі Рогатинського повіту, яке зарекомендовано до найкращих національних твердинь Рогатинського повіту. У ньому брали участь також мешканці довколишніх сіл: Кліщівна, Мелна, а також сіл Кореличі й Дусанів Перемишлянського повіту. Головним промовцем віча був посол Кузик, який з'ясував політику й роботу послів і сенаторів УНДО на парламентській арені. Віче схвалило резолюції, які торкалися шкільних, господарських і політичних справ і висловило довір'я президії УНДО. Такі віча відбувалися у всьому повіті й на них представники УНДО інформували населення про свою діяльність. На думку В. Вериги, «найбільше таких віч було перед і по загальних виборах до сойму і сенату, бо кожна політична партія намагалася представити себе як єдиноправильну і найкращу для виборців. Однак, у міжвоєнних роках найбільшою популярністю втішалася партія УНДО й вона у кожних виборах здобувала найбільше голосів, а впарі з тим і найбільше послів і сенаторів» (Верига, 1989: 471).

О. Кравченко неодноразово в своїх дослідженнях згадував постать С. Кузика в контексті подій в Західній Україні та Рогатинщині зокрема. Він детально описав проведення «пацифікації» польськими властями в Рогатинському повіті: «використовуючи бомблення українським підпіллям урядових будинків та підпали польських поміщицьких маєтків, польський уряд почав 16 вересня 1930 року «пацифікацію» Східної Галичини. Дійсною причиною цього ганебного акту було не втихомирення українців і наведення порядку, а прямо цілковите знищення усіх культурних і економічних надбань українців. В селах Рогатинщини польські карні загони нищили читальні «Просвіти», кооперативи, молочарні, каси Райфайзенки, а по хатах всю обстановку, забирали харчові продукти, або викидали їх» (Кравченко, 1989: 47).

Дослідник описав «ревізії» польської поліції в Рогатині у помешканнях посла Степана Кузика, о. Теодосія Кудрика й адвоката С. Гладкого, а 24 вересня 1930 року – також в українській гімназії. Для С. Кузика та всієї інтелігенції краю найважчим ударом стало «повідомлення від львівської кураторії про розв'язання Рогатинської гімназії згідно з рескриптом міністерства освіти з 24 вересня 1930 року. Міністерство зарядило, що молодь від першої до третьої кляси може запису-

ватись до польської гімназії, а непідозрілі учні від четвертої до восьмої класи можуть бути прийняті до польських гімназій за дозволом кураторії, але тільки поза Рогатином» (Кравченко, 1989: 48).

Невідомий автор згадав про приїзд до Рогатина посла англійського парламенту Ріса-Дейвіса для підтвердження наслідків польської «пацифікації» 1930 р. і зустріч з ним посла Степана Кузика, Івана Поритка, посла Зиновія Пеленського, перекладача Романа Олесницького в дитячому садку в Рогатині у серпні 1931 р. (А. Н., 1996: 136).

Частково цю тему продовжив М. Лібер у своїй розвідці торкнулася проблеми закриття гімназій в Галичині, а також – Малої духовної семінарії після проведення «пацифікації» 1930 р. Автор торкнувся реакції міжнародної спільноти на протести українців, зокрема приїзду англійських парламентарів до Галичини, зокрема Рогатинського повіту. «Протест наших парламентаристів був недаремний, бо вже 5 серпня 1931 р. (див. «Діло» з 12 серпня 1931 р.) прибули до Галичини два визначні англійські послы – Ріс Дейвіс, бувший віцеміністр внутрішніх справ Бритійської імперії та посол о. Джеймс Барр, голова Парламентарного клубу «Лейбор Парті», щоб на місці прослідити українсько-польські відносини й особисто приглянутися до цілості нашого життя й творчої праці в усіх ділянках. Посол Дейвіс був на довгій авдієнції у Митрополита Андрея та єпископів Бучка та Будки. Мав також зустріч з нашими чільними громадянами й послыами у Львові, а 6-го серпня прибув до Рогатина, де його привітали посол Степан Кузик і о. Теодосій Кудрик» (Лібер, 1989: 337–338). Посол Дейвіс як довголітній кооператор надзвичайно детально розпитував С. Кузика про українську кооперацію і діставав усі інформації про її стан загалом, ознайомився з роботою Округного союзу кооперативів і складом «Народної Торгівлі». Він наочно побачив труднощі, в яких опинилося українське політичне, економічне й культурне життя, а зокрема – освіта, – в межах Польщі (Лібер, 1989: 337–338).

Описуючи політичну ситуацію в середині 1930-х рр. в краї та Рогатинщині зокрема, М. Макарушка-Хоптяк ствердила: «між 1935–36 роками постав розкол в партії УНДО, до якої належала і М. Рудницька і з рамени цієї партії була посолкою до варшавського сойму. Частина членів і послів УНДО, так звані «угодовці», стриміли до угодовщини між українцями і польським урядом. На це не погоджувалася частина послів і в кінці прийшло до розколу» (Макарушка-Хоптяк, 1996: 258). Проте авторка помилково вважала, що з УНДО вийшов С. Кузик. Він лише не кандидував до польського сейму в 1935 р.

Частково досліджено інші напрями діяльності С. Кузика І. Романів у розвідці про с. Кінашів Рогатинського повіту, описуючи громадську активність селян, констатував, що для потреб читальні «Просвіти» та інших товариств збудовано в 1932 р. Народний Дім. На посвячення і відкриття Народного Дому в 1932 р. прибув з Рогатина посол Степан Кузик. У своєму вітальному слові з нагоди цього свята посол С. Кузик назвав цей дім «кузнею Просвіти». На думку автора статті, «це була справжня кузня просвіти: тут містилася бібліотека (понад 500 томів книжок), приходили всі видання зі Львова (часописи, журнали, періодика). Знайшли приміщення такі Товариства: «Рідна Школа», «Сільський Господар», «Відродження», Союз Українок й інші. Відбувалися театральні вистави, національні свята, концерти» (Романів, 1996: 342).

О. Кравченко у статті про рогатинців-емігрантів у США звернув увагу на діяльність Допомогового Комітету Рогатинщини в Нью-Йорку, який засновано 1922 року, «щоб нести матеріальну поміч гімназії «Рідної Школи» в Рогатині, плянованому Народному Дому в Рогатині, філії «Просвіти» і Радикальній партії». Цей комітет був представником «Рідної Школи» в Америці, і до нього ця установа зверталася часто у справах допомоги (Кравченко, 1996: 610). За словами дослідника, в одному з листів управа рогатинської «Рідної Школи» просила земляків в Америці «вписуватися у члени цієї установи, при чому вписове виносило один долар на все життя. Крім цього члени мали влатити один долар за оправлену грамоту та купити книжечку про «Рідну Школу»» (Кравченко, 1996: 610). Цей лист підписали С. Кузик разом з Миколою Угрин-Безгрішним – головою, Антоном Лотоцьким – писарем, Михайлом Керницьким, Клявдієм Білинським, Семеном Гладким та ін.

В. Кривоус у дослідженні про навчальні заклади Рогатина зазначав, що після Першої світової війни, в 1921/22 навчальному році, в Рогатині існували дві приватні шкільні установи: народна школа і українська гімназія: «навчання відбувалося в гімназії перед полуднем, а в народній школі пополудні в тих самих залах». Власником народної школи і української гімназії була старшина повітового кружка Українського педагогічного товариства «Рідна Школа». На приміщення обох українських шкіл старшина УПТ «Рідна Школа» винаймала весь будинок у правного власника цього будинку, себто в Дирекції Повітової Руської Каси, потім названої «Українбанк». Довголітнім членом старшини був С. Кузик поряд з о. С. Горо-

децьким (голова – 1922–1928); о. І. Щербанюком (голова – 1929–1936), І. Поритком, П. Когутом, о. Т. Кудриком; о. Д. Теліщуком, С. Гладким, Р. Шенкіриком, В. Воробцем (Кривоус, 1989: 215).

Р. Коритко проаналізував діяльність С. Кузика, спираючись в основному на праці І. Витановича, А. Качора, І. Романіва, С. Скоробача. Автор виділив участь С. Кузика в Повітовому комітеті рятунку України, створеного в жовтні 1933 р. в Рогатині. За словами дослідника, у листопаді 1933 р. по всіх селах Рогатинського повіту прокотилися протести проти голодомору в радянській Україні (Коритко, 1999: 339). Автор вважав, що останній офіційний виступ С. Кузика у Рогатині відбувся у січні 1936 р на Повітовому народному зїзді УНДО у січні 1936 р. (Коритко, 1999: 339).

Висновки. Громадсько-політична діяльність Степана Кузика в міжвоєнний період ХХ ст. належить до малодосліджених в українській історичній науці. Кожний напрям діяльності С. Кузика вивчений недостатньо. Окремі питання його біо-

графії з'ясували Андрій Качор, Роман Коритко. Працю в економічних товариствах, передусім в кооперації, дослідили Ілля Витанович, Віктор Вакуловський, Осип Кравченко, Степан Скоробач та ін. Політична, зокрема парламентська, діяльність С. Кузика висвітлена частково в статті Василя Вериги. Про інші напрями його громадської діяльності згадано в наукових публікаціях і мемуарах Осипа Кравченюка, Василя Кривоуса, Мирослава Лібера, Марії Макарушки-Хоптяк, Ярослава Буряка та ін.

Найбільшою кількістю досліджень виділяються українські еміграційні історики другої половини ХХ ст. Загальний недолік вищеназваних праць, який визнавали самі науковці, – відсутність у них архівних матеріалів, докладних статистичних даних, протоколів і звітів про діяльність кооперативних установ та їхніх керівних органів. У сучасній українській історіографії постать Степана Кузика згадується лише в окремих узагальнюючих працях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. А. Н. Ще про пацифікацію 1930 року. *Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів*. Т. 2. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1996. С. 135–136.
2. Буряк Я. Загір'я Княгиницьке. *Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів*. Т. 2. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1996. С. 336–341.
3. Вакуловський В. Окружний Союз Кооператив. *Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів*. Т. 1. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1989. С. 501–508.
4. Вакуловський В. Філія Т-ва «Сільський Господар» в Рогатині. *Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів*. Т. 1. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1989. С. 515–527.
5. Верига В. УНДО в Рогатинщині. *Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів*. Т. 1. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1989. С. 460–483.
6. Витанович І. Історія українського кооперативного руху. Із праць історично-філософської секції НТШ. Нью-Йорк, 1964. С. 386–387.
7. Іван Поритко (1895–1980). *Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів*. Т. 1. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1989. С. 592–593.
8. Качор А. Віктор Вакуловський. *Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів*. Т. 1. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1989. С. 548–549.
9. Качор А. Степан Кузик. *Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів*. Т. 1. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1989. С. 575–578.
10. Коритко Р. Степан Кузик. Українські кооператори. Кн. 1. Льві, 1999. С. 336–340.
11. Кравченко О. Рогатинці в Америці *Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів*. Т. 2. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1996. С. 597–634.
12. Кравченко О. Рогатинщина на протязі віків. *Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів*. Т. 1. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1989. С. 15–59.
13. Кривоус В. «Рідна Школа» в Рогатині. *Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів*. Т. 1. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1989. С. 215–222.
14. Лібер М. Греко-католицька Мала Духовна Семінарія в Рогатині. *Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів*. Т. 1. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1989. С. 336–340.
15. Макарушка-Хоптяк М.: Моя участь в Союзі Українок. *Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів*. Т. 2. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1996. С. 253–263.
16. Петрів-Бобовник Л. У Рогатинській гімназії «Рідної Школи» нового типу. *Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів*. Т. 2. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1996. С. 453–456.
17. Романів І. Кінашів. *Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів*. Т. 2. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1996. С. 342–344.
18. Скоробач С. Отець шамбелян Степан Городецький. *Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів*. Т. 1. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1989. С. 552–554.
19. Скоробач С. Реєстр місцевостей. *Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів*. Т. 1. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1989. С. 619–656.

20. Скробач С. Українська кооперація. *Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів*. Т. 1. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1989. С. 509–514.
21. Федюк-Янків Р. Рідне місто моє. *Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів*. Т. 2. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1996. С. 53–72.

REFERENCES

1. A. N. (1996). *Shche pro patsyfikatsiiu 1930 roku [Also on the pacification of 1930]. Rohatyns'ka zemlia: zbirnyk istorychno-memuarnykh, etnohrafichnykh i pobutovykh materiialiv*. Vol. 2. New York; Paris; Sydney; Toronto. P. 135–136. [in Ukrainian].
2. Buriak, Ya. (1996). *Zahiria Kniaghynys'ts'ke [Zahiria Kniaghynys'tske]. Rohatyns'ka zemlia: zbirnyk istorychno-memuarnykh, etnohrafichnykh i pobutovykh materiialiv*. Vol. 2. New York; Paris; Sydney; Toronto. P. 336–341. [in Ukrainian].
3. Vakulovskiy, V. (1989). *Okruzhnyi Soiuz Kooperatyv [District Cooperative Union]. Rohatyns'ka zemlia: zbirnyk istorychno-memuarnykh, etnohrafichnykh i pobutovykh materiialiv*. Vol. 1. New York; Paris; Sydney; Toronto. P. 501–508. [in Ukrainian].
4. Vakulovskiy, V. (1989). *Filiia T-va «Sils'kyi Hospodar» v Rohatyni [Branch of the «Village Farmer» Society in Rohatyn]. Rohatyns'ka zemlia: zbirnyk istorychno-memuarnykh, etnohrafichnykh i pobutovykh materiialiv*. Vol. 1. New York; Paris; Sydney; Toronto. P. 515–527. [in Ukrainian].
5. Veryha, V. (1989). *UNDO v Rohatynshchyni [UNDO in Rohatyn Region]. Rohatyns'ka zemlia: zbirnyk istorychno-memuarnykh, etnohrafichnykh i pobutovykh materiialiv*. Vol. 1. New York; Paris; Sydney; Toronto. P. 460–483. [in Ukrainian].
6. Vitanovych, I. (1964). *Istoriia ukrains'koho kooperatyvnoho rukhu [History of the Ukrainian Cooperative Movement]. Iz prats' istorychno-filosofskoi sekti NTSH*. New York. P. 386–387. [in Ukrainian].
7. Ivan, P. (1989). *Rohatyns'ka zemlia [Rohatyn Region]. Rohatyns'ka zemlia: zbirnyk istorychno-memuarnykh, etnohrafichnykh i pobutovykh materiialiv*. Vol. 1. New York; Paris; Sydney; Toronto. P. 592–593. [in Ukrainian].
8. Kachor, A. (1989). *Viktor Vakulovskiy [Viktor Vakulovsky]. Rohatyns'ka zemlia: zbirnyk istorychno-memuarnykh, etnohrafichnykh i pobutovykh materiialiv*. Vol. 1. New York; Paris; Sydney; Toronto. P. 548–549. [in Ukrainian].
9. Kachor, A. (1989). *Stepan Kuzyk [Stepan Kuzik]. Rohatyns'ka zemlia: zbirnyk istorychno-memuarnykh, etnohrafichnykh i pobutovykh materiialiv*. Vol. 1. New York; Paris; Sydney; Toronto. P. 575–578. [in Ukrainian].
10. Korytko, R. (1999). *Stepan Kuzyk [Stepan Kuzik]. Ukrains'ki kooperatory: Kn. 1 [Ukrainian Cooperators: Vol. 1]. Lviv*. P. 336–340. [in Ukrainian].
11. Kravcheniuk, O. (1996). *Rohatyntsi v Amerytsi [Rohatyn Residents in America]. Rohatyns'ka zemlia: zbirnyk istorychno-memuarnykh, etnohrafichnykh i pobutovykh materiialiv*. Vol. 2. New York; Paris; Sydney; Toronto. P. 597–634. [in Ukrainian].
12. Kravcheniuk, O. (1989). *Rohatynshchyna na protyazi vikiv [Rohatyn Region Across the Centuries]. Rohatyns'ka zemlia: zbirnyk istorychno-memuarnykh, etnohrafichnykh i pobutovykh materiialiv*. Vol. 1. New York; Paris; Sydney; Toronto. P. 15–59. [in Ukrainian].
13. Kryvov, V. (1989). *«Ridna Shkola» v Rohatyni [“Native School” in Rohatyn]. Rohatyns'ka zemlia: zbirnyk istorychno-memuarnykh, etnohrafichnykh i pobutovykh materiialiv*. Vol. 1. New York; Paris; Sydney; Toronto. P. 215–222. [in Ukrainian].
14. Liber, M. (1989). *Hreko-katolyts'ka Mala Dukhovna Seminariia v Rohatyni [Greek-Catholic Minor Seminary in Rohatyn]. Rohatyns'ka zemlia: zbirnyk istorychno-memuarnykh, etnohrafichnykh i pobutovykh materiialiv*. Vol. 1. New York; Paris; Sydney; Toronto. P. 336–340. [in Ukrainian].
15. Makarushka-Khoptiak, M. (1996). *Moia uchast' v Soiuzi Ukrinok [My Participation in the Union of Ukrainian Women]. Rohatyns'ka zemlia: zbirnyk istorychno-memuarnykh, etnohrafichnykh i pobutovykh materiialiv*. Vol. 2. New York; Paris; Sydney; Toronto. P. 253–263. [in Ukrainian].
16. Petriv-Bobovnyk, L. (1996). *U Rohatynskii himnazii «Ridnoi Shkoly» novoho typu [At the Rohatyn Gymnasium of the “Native School” of the New Type]. Rohatyns'ka zemlia: zbirnyk istorychno-memuarnykh, etnohrafichnykh i pobutovykh materiialiv*. Vol. 2. New York; Paris; Sydney; Toronto. P. 453–456. [in Ukrainian].
17. Romaniv, I. (1996). *Kinashiv [Kinashiv]. Rohatyns'ka zemlia: zbirnyk istorychno-memuarnykh, etnohrafichnykh i pobutovykh materiialiv*. Vol. 2. New York; Paris; Sydney; Toronto. P. 342–344. [in Ukrainian].
18. Skrobach, S. (1989). *Otets Shambelian Stepan Horodetskyi [Father Chamberlain Stepan Horodetsky]. Rohatyns'ka zemlia: zbirnyk istorychno-memuarnykh, etnohrafichnykh i pobutovykh materiialiv*. Vol. 1. New York; Paris; Sydney; Toronto. P. 552–554. [in Ukrainian].
19. Skrobach, S. (1989). *Reiestr miscevoitei [Register of Localities]. Rohatyns'ka zemlia: zbirnyk istorychno-memuarnykh, etnohrafichnykh i pobutovykh materiialiv*. Vol. 1. New York; Paris; Sydney; Toronto. P. 619–656. [in Ukrainian].
20. Skrobach, S. (1989). *Ukrains'ka kooperatsiia [Ukrainian Cooperation]. Rohatyns'ka zemlia: zbirnyk istorychno-memuarnykh, etnohrafichnykh i pobutovykh materiialiv*. Vol. 1. New York; Paris; Sydney; Toronto. P. 509–514. [in Ukrainian].
21. Fediuk-Yankiv, R. (1996). *Ridne misto moie [My Native Town]. Rohatyns'ka zemlia: zbirnyk istorychno-memuarnykh, etnohrafichnykh i pobutovykh materiialiv*. Vol. 2. New York; Paris; Sydney; Toronto. P. 53–72. [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 13.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.11.2025

Дата публікації: 31.12.2025